

Laidiens: 27.03.2009., Nr. 49

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr.42

Rīgā 2009.gada 25.martā (prot. Nr.11 2.p.)

Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi

Izdoti saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 55.pantu un 101.³ panta septītās daļas 2.punktu un Finanšu instrumentu tirgus likuma 121.panta devīto daļu

I. Vispārīgie jautājumi

1. "Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi" (tālāk tekstā – noteikumi) ir saistoši Latvijas Republikā reģistrētajām bankām, ieguldījumu brokeru sabiedrībām un ieguldījumu pārvaldes sabiedrībām, kurām ir piemērojamas kapitāla pietiekamību regulējošās prasības (tālāk tekstā – iestāde).

2. Noteikumu prasības attiecas uz visu veidu finanšu aktīviem, kas finanšu pārskatos tiek atspoguļoti pēc amortizētās iegādes vērtības (*amortised cost*), t.i., kredītiem un līdz termiņa beigām turētiem finanšu aktīviem (tālāk tekstā – kredīti).

3. Noteikumos lietotie termini

3.1. Kredītrisks – zaudējumu rašanās iespēja gadījumā, ja aizņēmējs nespēs vai atteiksies pildīt saistības pret iestādi atbilstoši līguma noteikumiem.

3.2. Paredzamie zaudējumi (*expected loss*) – zaudējumi, kas radīsies iestādei, ja iestādes aizņēmēja saistību nepildīšanas gadījums. Paredzamie zaudējumi var atšķirties no saskaņā ar grāmatvedības standartiem finanšu pārskatos atzītajiem vērtības samazināšanās zaudējumiem (*impairment loss*), jo tajos ņem vērā zaudējumus, kas var rasties nākotnes notikumu iespējamās nelabvēlīgās ietekmes uz kredīta atmaksu dēļ.

3.3. Uzkrājumi – saskaņā ar grāmatvedības standartiem finanšu pārskatos atzītie vērtības samazināšanās zaudējumi.

3.4. Procentu kapitalizācija – uzkrāto procentu pieskaitīšana kredīta pamatsummai vai tās samaksa uz aizņēmējam izsniegta jauna kredīta rēķina.

3.5. Kredīta pārstrukturēšana – atvieglojumu piešķiršana (*concession*) aizņēmējam tādu ekonomisku vai juridisku iemeslu dēļ, kas saistīti ar aizņēmēja finansiālām grūtībām, kurus citā gadījumā iestāde nebūtu piešķirusi un kuri var izpausties kā:

3.5.1. jebkāda kredīta nosacījumu atvieglošana, piemēram, kredīta termiņa pagarināšana, kredīta maksājumu atlikšana, procentu kapitalizācija, sākotnējās procentu likmes samazināšana;

3.5.2. nodrošinājuma vai citu aktīvu pārņemšana daļējai kredīta samaksai;

3.5.3. sākotnējā aizņēmēja aizstāšana vai papildu parādnieka iesaistišana.

3.6. Finansiālas grūtības (3.5. punkta izpratnē) – tādas aizņēmēja finansiālā stāvokļa izmaiņas, kuru dēļ tiktu pieļauti maksājumu kavējumi un/vai atzīti kredīta vērtības samazināšanās zaudējumi, ja kredīta pārstrukturēšana nebūtu veikta.

3.7. No nodrošinājuma atkarīgs kredīts – kredīts, kura atmaksa ir pilnīgi atkarīga no nodrošinājuma realizācijas, jo aizņēmējam nav citu avotu kredīta atmaksai.

3.8. Neatkarīgs vērtētājs – persona, kurai ir atbilstoša licence vai sertifikāts nekustamā īpašuma vērtēšanai un kura ir neatkarīga no procesa, kurā tiek pieņemts lēmums par kredīta piešķiršanu.

3.9. Grāmatvedības standarti – Starptautiskās Grāmatvedības standartu padomes izdotie Starptautiskie Grāmatvedības standarti, Starptautiskie Finanšu pārskatu standarti un Starptautisko Finanšu pārskatu interpretāciju komitejas standartu interpretācijas, kuras apstiprinājusi Eiropas Komisija un kuras ir publicētas “Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī”.

4. Pārējo terminu lietojums atbilst grāmatvedības standartu terminu lietojumam.

II. Pamatnostādnēs

5. Iestāde izveido kredītu kvalitātes novērtēšanas (*loan review*) sistēmu, lai savlaicīgi novērtētu kredītu kvalitāti un noteiktu paredzamo zaudējumu apmēru saskaņā ar bankas politikām un procedūrām, ņemot vērā šo noteikumu prasības, un izveidotu uzkrājumus saskaņā ar grāmatvedības standartu prasībām.

6. Iestāde regulāri vērtē kredītu kvalitāti, balstoties uz vispusīgu, labi dokumentētu un konsekventi piemērojamu kredītportfeļa analīzi, izmantojot savus profesionālos spriedumus, pamatotus pieņēmumus un ņemot vērā visu zināmo iekšējo un ārējo informāciju, kas ietekmē kredītu kvalitāti (kredītu atmaksu).

7. Iestāde, ņemot vērā kredītportfeļa lielumu un struktūru, izveido un konsekventi piemēro iekšējo kredītu klasifikācijas sistēmu, kas ļauj ticami klasificēt kredītus atbilstoši tiem piemītošajam kredītriskam, laicīgi un precīzi identificēt izmaiņas riska parametrus un kredītu problēmas. Iekšējā kredītu klasifikācijas sistēma ir pamats kredītu riska pārvaldīšanai, paredzamo zaudējumu novērtēšanai un atbilstoša uzkrājumu apmēra noteikšanai.

8. Iestāde izstrādā un dokumentē kredītu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas metodoloģiju (tālāk tekstā – metodoloģija), lai piesardzīgi aplēstu paredzamos kredītu zaudējumus un noteiktu pārskata datumā finanšu pārskatos atzīstamos uzkrājumus. Metodoloģiju dokumentē iestādes politikās un procedūrās.

9. Iestāde izstrādā procedūru, kas nosaka kartību, kādā iestāde ņem vērā nekustamā īpašuma, kas kalpo par kredīta nodrošinājumu, vērtējumu, ko veicis neatkarīgs vērtētājs. Iestāde izvērtē vērtētāja veiktajā vērtējumā izmantotos pieņēmumus, ierobežojošos faktorus, prognozes un datus un nepieciešamības gadījumā tos koriģē.

10. Finanšu pārskatos iestāde atzīst kredītu vērtības samazināšanās zaudējumus un veido uzkrājumus saskaņā ar grāmatvedības standartiem.

11. Iestāde izvērtē saskaņā ar grāmatvedības standartiem izveidoto uzkrājumu pietiekamību paredzamo zaudējumu segšanai. Paredzamie zaudējumi pārsniedz saskaņā ar grāmatvedības standartiem izveidoto uzkrājumu apmēru, ja iestādes kredītportfeļa kvalitāti būtiski ietekmē apsvērumi, kas netiek ņemti vērā saskaņā ar grāmatvedības standartiem. Pozitīvu starpību starp paredzamo zaudējumu apmēru un saskaņā ar grāmatvedības standartu prasībām izveidotajiem uzkrājumiem ņem vērā, aprēķinot iestādes pašu kapitālu saskaņā ar iestādei saistošajiem kapitāla prasību ievērošanas noteikumiem.

12. Iestāde, kura ir saņēmusi atļauju izmantot uz iekšējiem reitingiem balstīto (tālāk tekstā – IRB) pieeju minimālo kredītriska kapitāla prasību aprēķinam, var izmantot saskaņā ar IRB pieeju aprēķinātos paredzamos zaudējumus kā paredzamos zaudējumus šo noteikumu izpratnē, ja iestāde ir izvērtējusi un atzinusi, ka tās IRB pieejā ir ņemti vērā visi apsvērumi, kas ir būtiski iestādes kredītportfeļa kvalitātes novērtēšanai.

13. Iestāde, kas aprēķina minimālo kredītriska kapitāla prasību saskaņā ar standartizēto pieeju, paredzamos zaudējumus aplēš, ņemot vērā šo noteikumu 46. punktā izklāstītos apsvērumus.

14. Par kredītu kvalitātes novērtēšanas sistēmas izveidošanu un efektīvu funkcionēšanu atbild iestādes vadība (padome un valde), kura apstiprina un regulāri pārskata attiecīgās iestādes politikas un procedūras, kā arī nozīmē atbildīgos darbiniekus/struktūrvienības par šo politiku un procedūru ieviešanu.

15. Iestādes vadība un/vai iestādes speciāli izveidotā kredītu novērtēšanas komiteja regulāri pārskata un izvērtē kredītu kvalitātes vērtēšanas rezultātus un izveidoto uzkrājumu pietiekamību.

III. Kredītu kvalitātes novērtēšana un uzkrājumu veidošana

16. Iestāde regulāri, bet ne retāk kā reizi ceturksnī, un katru reizi, kad iestādes rīcībā nonāk informācija, kas norāda, ka notikusi būtiska kāda kredīta kvalitātes pasliktināšanās, veic kredītu kvalitātes pārbaudi, lai noteiktu, vai nav iestājies viens vai vairāki kredītu zaudējumu notikumi (*loss event*), kas minēti šo noteikumu 21. un 22. punktā.

17. Kredītus, kuri ir individuāli nozīmīgi, iestāde vērtē individuāli. Pārējos kredītus iestāde vērtē vai nu individuāli, vai apvienojot grupās kredītus ar līdzīgiem kredītriska parametriem.

18. Lai noteiktu, kādi kredīti ir individuāli nozīmīgi, iestāde ņem vērā kredīta relatīvo lielumu attiecībā pret aktīviem, kredītportfeli vai pašu kapitālu, kā arī kvalitatīvo informāciju, piemēram, kredīta piederību kādai kredītu grupai (kredīti ar iestādi saistītajām personām, kredīti ar paaugstinātu valsts risku, kredīti kādas nozares aizņēmējiem, ja situācija nozarē negatīvi ietekmē aizņēmēju finanšu stāvokli, vai kredīti, par kuriem nav aktuālas aizņēmēja/galvotāja finanšu informācijas vai nodrošinājuma informācijas).

19. Kredītus ar maksājumu (pamatsummas vai procentu) kavējumiem vairāk nekā 90 dienas un pārstrukturētos kredītus iestāde vērtē individuāli, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar iestādes izstrādāto metodoloģiju kredītus var vērtēt kredītu grupās, jo kredīti ir nelieli un individuālas vērtēšanas izmaksas ir nesamērīgas, salīdzinot ar iespējamo zaudējumu apmēru.

20. Kredītam vai kredītu grupai kredītu kvalitāte ir pasliktinājusies un vērtības samazināšanās zaudējumi radušies tad, ja pastāv objektīvi pierādījumi tam, ka pēc kredīta sākotnējās atzišanas iestājies viens vai vairāki kredītu zaudējumu notikumi, kas ietekmē kredītu nākotnes naudas plūsmas prognozi un šo ietekmi var ticami novērtēt.

21. Par kredītu zaudējumu notikumiem kredītiem, kas tiek vērtēti individuāli, liecina:

21.1. aizņēmēja/emitenta būtiskas finansiālās grūtības;

21.2. līguma nosacījumu neievērošana, t.i., kredīta pamatsummas vai procentu maksājumu kavējumi;

21.3. aizņēmējam piešķirtie atvieglojumi (*concession*) tādu ekonomisku vai juridisku iemeslu dēļ, kas saistīti ar aizņēmēja finansiālām grūtībām, ko citā gadījumā iestāde nebūtu piešķīrusi (t.i., iestāde ir veikusi kredīta pārstrukturēšanu);

21.4. samērā liela iespēja, ka aizņēmējs sāks bankrota procedūru vai cita veida finansiālu reorganizāciju (*financial reorganization*);

21.5. aktīvā tirgus zaudēšana attiecīgā finanšu aktīva emitenta finansiālo grūtību dēļ;

21.6. kredītā piešķirto līdzekļu neizmantošana kredītligumā noteiktajiem mērķiem;

21.7. kreditētā projekta realizācijas priekšnosacījumu neiestāšanās;

21.8. ar aizņēmēju saistītās personas saistību, kas ietekmē aizņēmēja spēju pildīt kredītsaistības pret iestādi, nepildīšana;

21.9. nodrošinājuma vērtības samazināšanās gadījumos, kad kredīta atmaksa ir tieši atkarīga no nodrošinājuma vērtības;

21.10. citi notikumi, kas iestādes politikās un procedūrās definēti kā kredītu zaudējumu notikumi.

22. Kredītu zaudējumi kredītu grupai pastāv, ja pēc kredītu sākotnējās atzišanas kredītu grupas nākotnes naudas plūsmās radies samazinājums, kuru var ticami noteikt, lai arī uz atsevišķiem kredītiem šo samazinājumu vēl nevar attiecināt. Kredītu zaudējumu notikumu apliecinājums ietver:

22.1. negatīvas izmaņas aizņēmēju maksāspējā (piemēram, kavēto maksājumu skaita pieaugums vai tādu kredītkaršu kredītu skaita pieaugums, kurām ir pilnībā izmantots kredīta limits un tiek maksāti minimālie mēneša maksājumi);

22.2. ekonomiskos apstākļus, kuri ietekmē aizņēmēju saistību savlaicīgu pildīšanu (piemēram, bezdarba līmeņa pieaugums, nekustamā īpašuma, kas kalpo kā hipotekāro aizņēmumu nodrošinājums, cenu kritums u.c.);

22.3. citus notikumus, kuri iestādes politikās un procedūrās ir definēti kā kredītu zaudējumu notikumu apliecinājumi.

23. Iestāde reģistrē visus kredītu zaudējumu notikumus neatkarīgi no tā, vai aizņēmējs ir pieļāvis līguma nosacījumu neizpildi (maksājumu kavējumus).

Individuāli vērtējamie kredīti

24. Ja pastāv kredīta vērtības samazināšanās objektīvi pierādījumi (t.i., iestāties viens vai vairāki kredītu zaudējumu notikumi), iestāde šo vērtības samazināšanos aprēķina kā starpību starp kredīta uzskaites vērtību un nākotnes naudas plūsmas, kas ir diskontēta, izmantojot kredīta sākotnējo faktisko procentu likmi (*original effective interest rate*), vērtību. Kredītiem ar fiksēto procentu likmi vērtības samazināšanās zaudējumu aprēķinam izmanto sākotnējo faktisko procentu likmi, kas bija noteikta kredīta atzišanas brīdī. Kredītiem ar mainīgo procentu likmi vērtības samazināšanās zaudējumu aprēķinam izmanto faktisko procentu likmi kredīta vērtēšanas brīdī saskaņā ar līgumu.

25. Īstermiņa kredītu gadījumā nākotnes naudas plūsma netiek diskontēta, ja diskontēšanas ietekme nav būtiska (nav lielas starpības starp diskontēto un nediskontēto naudas plūsmu).

26. Nākotnes naudas plūsmas aplēse ir iestādes labākā aplēse, kurā tiek ņemta vērā visa iestādei pieejamā informācija aplēses brīdī un kura balstās uz saprātīgiem un pamatotiem pieņēmumiem un prognozēm, kas ir pienācīgi dokumentētas. Ja vērtējuma rezultātā iestāde nosaka intervālu nākotnes naudas plūsmai (vai nu summām, vai laika periodiem (*amount or timing*)), nākotnes naudas plūsmas aplēsē ņem vērā iespējamo scenāriju iestāšanās varbūtību.

27. Naudas plūsma kredītam, kas ir no nodrošinājuma atkarīgs kredīts, ir naudas plūsma, kura varētu rasties nodrošinājuma realizācijas rezultātā un no kuras tiek atskaitīti ar nodrošinājuma realizāciju saistītie izdevumi, ja tie ir būtiski.

28. Naudas plūsmu no nodrošinājuma atkarīgam kredītam nosaka, ņemot vērā:

28.1. nodrošinājuma objekta realizācijas tiesisko regulējumu, realizācijas ilgumu un izdevumus;

28.2. nodrošinājuma likviditāti;

28.3. nodrošinājuma cenu svārstīgumu un tirgus cenu dinamiku;

28.4. nodrošinājuma lietošanas derīguma periodu salīdzinājumā ar kredīta atmaksas termiņu;

28.5. iestādes pirmtiesības uz ieņēmumiem no nodrošinājuma realizācijas;

28.6. nodrošinājuma apdrošināšanas esamību.

29. Ievērojot šo noteikumu 9. un 28. punkta prasības, naudas plūsma, kas varētu rasties nekustamā īpašuma realizācijas rezultātā, ir iestādes labākā aplēse kredīta novērtēšanas brīdī, kura balstās uz nekustamā īpašuma vērtējumu, ko noteicis neatkarīgs vērtētājs, un kura samazināta, ja tas ir nepieciešams, ņemot vērā iestādes veiktā nekustamā īpašuma vērtības monitoringa rezultātus.

30. Ja vienam aizņēmējam ir izsniegti vairāki kredīti un vienam no izsniegtajiem kredītiem ir iestājies kredītu zaudējumu notikums, iestāde izvērtē vērtības samazināšanos visiem kredītiem, kurus iestāde ir izsniegusi šim aizņēmējam.

31. Kredītu vērtības samazināšanās zaudējumus, kas iestādei rodas, veicot kredītu pārstrukturēšanu, vērtē, balsoties uz pārstrukturētā kredīta nākotnes naudas plūsmas aplēsi, ņemot vērā mainītos kredītliguma nosacījumus un diskontēšanai izmantojot kredīta sākotnējo faktisko procentu likmi, pirms tika veiktas kredītliguma nosacījumu izmaiņas.

32. Ja iestāde nosaka, ka objektīvi vērtības samazināšanās pierādījumi individuāli novērtētajiem kredītiem nepastāv, neatkarīgi no tā, vai kredīti ir nozīmīgi vai nav, tos ietver kredītu grupā ar līdzīgiem kredītriska parametriem un novērtē kopumā, lai noteiktu, vai pastāv vērtības samazināšanās šādai kredītu grupai. Ja iestādei nav (tā nevar izveidot) kredītu grupas ar līdzīgiem riska parametriem, papildu novērtēšana netiek veikta.

Ienākumu atzišana

33. Pēc tam, kad iestāde ir atzinusi kredīta (kredītu grupas) vērtības samazināšanās zaudējumus, tā turpmāk finanšu pārskatos atzīst procentu ienākumus, piemērojot procentu likmi, kas tika izmantota nākotnes naudas plūsmas diskontēšanai, lai noteiktu vērtības samazināšanās apmēru, t.i., sākotnējo faktisko procentu likmi, kuru piemēro kredītu uzskaites (neto) vērtībai (*carrying amount*).

34. Iestāde atzīst procentu ienākumus saskaņā ar šo noteikumu 33. punktu tikai tad, ja tai ir pamatota pārliecība par pilnu kredīta pamatsummas un procentu atmaksu un šī pārliecība balstās uz saprātīgiem un pamatotiem